

शोध निर्देशक: बुद्धिप्रसाद घिमिरे
सह-प्राध्यापक

‘मोदनाथ प्रश्रितः केही अध्ययन’ समालोचनात्म कृतिको समीक्षात्मक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम नेपाली विभागअन्तर्गत
स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

रामचन्द्र कट्टेल

परीक्षा नं. १०००७

कक्षा रोल नं. १८।२०६७ (सन् २०११)

नेपाली विभाग

महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस,

इलाम

२०६९

शोध निर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस इलाम, नेपाली विभाग एम.ए. दास्रो वर्षका विद्यार्थी रामचन्द्र कट्टेलले 'मोदनाथ प्रश्रितः केही अध्ययन' समालोचनात्मक कृतिको समीक्षात्मक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा रही तयार पार्नु भएको हो । उहाँले निकै परिश्रमपूर्वक तयार पारेको यो शोधकार्य प्रति म पूर्णरूपमा सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति: वि.स. २०६९।१।२०

सन् ०४।०९।२०१३

शोधनिर्देशक

.....
(सह-प्रा. बुद्धिप्रसाद घिमिरे)

महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली विभाग

इलाम

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा समाजशात्र संकाय अन्तर्गत स्नाकोत्तर तहको दशौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु -विभागीय प्रमुख सहप्राध्यापक श्री बुद्धि घिमिरे ज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार पारेको छु । व्यस्त समयको बावजुत पनि शोधपत्र तयार पार्ने सन्दर्भमा सहज प्रेरणाका साथ समुचित दिग्दर्शन गराई महत्वपूर्ण ज्ञानवर्द्धक सुभावा र सल्लाहका साथ अविष्मरणीय सहयोग गर्नु हुने श्रदेय गुरुप्रति आजीवन चिरस्थायी रहनेछु ।

यस शोध कार्य गर्ने सन्दर्भमा मलाई विभिन्न सल्लाह दिनुहुने मुकुन्द्र गुरागाई र नेपाली विभागमा अध्यायनरत मेरा आदणीय गुरुहरुप्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यसै गरि मलाई स्नाकोत्तर तहसम्म अध्ययन गर्ने हौंसला र प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने मेरा पिता डिल्लीराम कट्टेल र माता शीवमाया कट्टेलप्रति सधैं ऋणी छु । साथै शैक्षिक उन्नतिको बाटो देखाउनु हुने मेरो घरपरिवारका सम्पूर्ण सदस्यहरु र शोधकार्यका निमित्त कम्प्युटर सहित जुटाई दिने दाई पुस्कर र भाउजु वीनाप्रति आभारी छु । शोध कार्यको क्रममा मलाई पूर्ण रुपले सहयोग गर्ने मेरो भाइ शोखिन कट्टेल, पोषण कट्टेल र ल्यापमा सहयोग गर्नुहुने भाई लीलाराज पौड्याल लाई हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

शोध पत्र लेखनका सन्दर्भमा आवश्यक कृति र सामाग्री उपलब्ध गराउन सहयोग पुऱ्याउनुहुने गुरु बुद्धि घिमिरे साथै सम्पूर्ण मानविकी संकायका गुरुहरुप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यसरी नै कम्प्युटर टङ्गण गर्न सहयोग गर्नुहुने मिलेनियम आइटी कलेज इलामका डबलसिंह बलम्पाकी मगरलाई पनि धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको समूचित मूल्याङ्कनको लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली विभाग, इलाम समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति: वि.सं. २०६९/९/२०

सन् २५।१।२०१२

.....
रामचन्द्र कट्टेल
रोल नं.१०००७
शैक्षिक सत्र, २०६६-०६९
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस,
नेपाली विभाग, इलाम

सन्दर्भ ग्रन्थसूची

१. प्रश्रित मोदनाथ विशेषाङ्क, जुही प्रकाशन वि.स. २०६८ भापा
२. डा. लामिछाने कपिलदेव, विशेषाङ्क जुही प्रकाशन वि.स. २०६६
३. डा.श्रेष्ठ दयाराम र शर्मा मोहनराज, नेपाली साहित्यको संक्षिप्त इतिहास साभाप्रकाशन आठौँ संस्करण (२०६३)
४. भट्टराई घटराज, नेपाली स्नातकोत्तर समालोचना पैरवी बुक्स स्टेशनरी सेन्टर (पुतलीसडक) २०५९
५. प्रधान कृष्णचन्द्र सिंह, समालोचना साभा प्रकाशन २०५८ पाचौँ संस्करण ।
६. प्रा.सुवेदी अर्जुन प्रसाद, ओभा रामनाथ उप.प्रा, नेपाली समालोचनाको विकास साभा प्रकाशन (२०६३)
७. पौड्याल शालिकराम, नेपाली समालोचा (प्रकाशन पिनाकल पब्लिकेसन प्रा.लि. (वि.स. २०६८)
८. डा. लामिछाने, कपिलदेव समालोचनाको सोपान
९. डा. मोदनाथ प्रश्रित, महाकवि देवोटाको वैचारि विकास
१०. डा. कपिलदेव लामिछाने, मोदनाथ प्रश्रित: केही अध्ययन

विषयसूचि

परिच्छेद एक

१.१.	शोध शीर्षक	१
१.२.	शोध कार्यको प्रयोजन	१
१.३.	विषय परिचय	१
१.४.	समस्या कथन	२
१.५.	शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.६.	पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.७.	प्राक्कल्पना	४
१.८.	शोधकार्यको औचित्य महत्व र उपयोगिता	४
१.९.	शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
१.१०.	सामाग्री सङ्कलन	५
१.११.	शोधकार्यको रूपरेखा	५

दोस्रो परिच्छेद

२.१.	सम्पादक डा.कपिलदेव लामिछानेको संक्षिप्त परिचय	६
२.१.२	जन्म र जन्मस्थान	६
२.१.२	शिक्षादीक्षा	६
२.१.३.	प्रवृत्तिगत विशेषता	८
२.२.	मोदनाथ प्रश्रितको जीवनी	११
२.२.१	जन्म र जन्मस्थान	११
२.२.२	मोदनाथ प्रश्रितको साहित्यिक यात्रा:	१३
२.२.३.	प्रश्रितको साहित्यिक व्यक्तित्व	१५
२.२.४.	पेशागत संलग्नता र राजनीति व्यक्तित्व	१६

तेस्रो परिच्छेद

३.१.	समालोचनाको सैद्धान्तिक परिचय	१७
३.१.१	पृष्ठभूमि	१७
३.१.२.	समालोचना शब्दको अर्थ	१८
३.१.३	समालोचनाको परिभाषा	१८
३.१.४	पूर्वीय साहित्यमा समालोचना	२०
३.१.५	पश्चिमी साहित्यमा समालोचना	२१
३.१.६	नेपाली समालोचना	२२

३.१.७ समलोचनाको किसिम र वर्गीकरण	२२
३.१.८. समलोचनाको विकास	२३
३.१.९ समलोचनाको थालनी	२४
३.१.१०. नेपाली समलोचनाको चरणगत विशेषता	२८

चौथो परिच्छेद

४.१.१ “मोदनाथ प्रश्रित केही अध्ययन” नामक कृति विश्लेषण र मूल्याङ्कन	३४
४.१.२. भूमिका	३४
४.१.३ विषय प्रवेश	३८
क. मानव महाकाव्यको विभिन्न समालोचकीय विश्लेषण र मूल्याङ्कन	३८
क.१. प्रश्रितको मानवः पाठकीय अनुभव नरेन्द्र चापागाई	३८
क.२ मानव महाकाव्य एक अध्ययन	४४
क.३. द्वन्दको अभिव्यक्तिका दृष्टिले मानव महाकाव्यको मूल्याङ्कन ।	४९
क.४. नेपाली काव्य परम्परामा मानव महाकाव्य दीन पन्थी	५७
क.५. मोदनाथ प्रश्रितको मानव महाकाव्य संक्षिप्त विश्लेषण	५९
ख.१. देवासुर सङ्ग्रामको विषय वस्तुगत र विधागत रूपरेखा	६३
ख.२. मोदनाथ प्रश्रितको देवासुर सङ्ग्राम पढेपछि डी. आर पोखरेल	६५
ख.३. देवासुर सङ्ग्राम एक चिन्तन बुद्धि घिमिरे	६७
ख.४. देवसुर सङ्ग्रामलाई हेर्दा-शीतांश	६९
ग.१. गङ्गा कावेरी एक्सप्रेस र गोलघरको सन्देश तुलनात्मक अध्ययनः चैतन्य	७१
ग.२. वैचारिक स्पष्टता र कवितात्मक उत्कर्ष गोलघरको सन्देश मधुकर	७४
ग. ३. गोलघरको सन्देशको आंशिक अध्ययनः दिल साहनी	७७
ग. ४. मानव महाकाव्यको पृष्ठभूमिः आमाको आँसु उपेन्द्र ‘पागल’	७८
ग.५. राष्ट्रियताको हाकः नेपाली बहादुर कवितामा विजय खरेल	८१
घ.१. पचास रुपैयाँको तमसुक नाटकको विश्लेषण र मूल्याङ्कन -डा. कपिलदेव लामिछाने	८३
ड.१. निबन्धकारका रूपमा मोदनाथ प्रश्रित डा. जीवेन्द्रदेव गिरी	९८
ड.२. प्रश्रितका केही विचार, चूडापणि रेग्मी	१०१
ड.३. प्रश्रितका अतीतका पाइलाहरु : पुण्यप्रसाद खरेल	१०२
ड.४. मानस पटलका तस्वीरहरुका निबन्धकार प्रश्रितका निबन्धका केही विशिष्टता चूडामणि बशिष्ठ	१०४
च.१. आख्यानका आलोकमा मोदनाथ प्रश्रित डा. जीवेन्द्रदेव गिरी	१०६
च.२. मोदनाथ प्रश्रितको लघु उपन्यास चोरले प्रस्तुत गरेको जीवन -दर्शन-जीवलाल वस्यालः-	१११

च.३. रचना विधानका आलोकमा यहाँदस वर्षदेखि खडा छु कथाको विश्लेषण त्रिभुवन वरई ।	११४
च.४. म यहाँ दस वर्षदेखि खडा छु कथाको अध्ययन सूर्यप्रसाद अधिकारी	११८
च.५. भुत प्रेतको कथा र मानिसका आँखा खोल्ने प्रयास वेदुराम भुसाल	१२०
छ.१. समालोचक प्रश्रित मेरो दृष्टिमा महाकवि देवकोटा मकल गुरागाई	१२३

पाचौ परिच्छेद

उपसंहार १३०

सन्दर्भसूची

परिशिषङ्क

शोधसार

शोधपत्रको शीर्षक:	"मोदनाथ प्रश्रित केही अध्ययन समालोचनात्मक कृतिको समीक्षात्मक अध्ययन"
शोधपत्रको प्रयोजन:	त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र, सङ्काय नेपाली विभाग महन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको नेपाली विषयको दशौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत ।
शोध निर्देशक:	सह प्रा. बुद्धिप्रसाद घिमिरे विभागीय प्रमुख, नेपाली विभाग, इलाम
शोधार्थी:	रामचन्द्र कट्टेल
शैक्षिक सत्र:	२०६६/२०६८
प्रस्तुत मिति:	२०६९/९/१०

प्रस्तुत शोधपत्रको पहिलो परिच्छेदमा शोधपत्रको परिचय, मूल शीर्षक रहेको छ । शोधपत्रको शीर्षक, प्रयोजन, विषय परिचय, शोधसमस्या, शोधकार्यको उद्देश्य, पूर्वकायको समीक्षा, प्राक्कल्पना, शोधकार्यको औचित्य र उपयोगिता, शोधकार्यको सीमाङ्कन, सामाग्री सङ्कलन, शोधकार्यको रूपरेखा जस्ता शीर्षक दिएर यो परिच्छेद तयार पारिएको छ ।

दोस्रो परिच्छेदको मूल शीर्षक

क. सम्पादक डा. कपिलदेव लामिछानेको संक्षिप्त परिचय ।

ख. मोदनाथ प्रीतिको जीवनी व्यक्तित्वको अध्ययन छ ।

तेस्रो परिच्छेदमा समालोचनाको सैदान्तिक परिचय छ। यस शीर्षकमा नेपाली समालेचनाको अर्थ व्युत्पत्ति पूर्वीय, पाश्चात्य र नेपाली समालेचनाको परिभाषा, नेपाली समालेचनाको चरणगत विभाजन गर्दै विशेषता प्रस्तुत गरिएको छ ।

चौथो परिच्छेदमा कृति विश्लेषण र समीक्षा, "मोदनाथ प्रश्रित केही अध्ययन समालोचनात्मक कृतिको समीक्षात्मक अध्ययन"

पाँचौँ परिच्छेद तथा अन्तिममा अधिल्ला परिच्छेदहरूमा गरिएको अध्ययन र वर्णन गरिएका कुराहरूको निष्कर्षका रूपमा सारांश प्रस्तुत गरिएको छ साथै यो शोधपत्र तयार गर्दा प्रयोग गरिएका प्रमुख सन्दर्भसामग्रीहरूको सूची, परिशिष्टाङ्क, सम्भावित शोध शीर्षकहरू समावेश गरिएको छ ।

सम्भावित शोध शीर्षकहरू

१. डा. कपिलदेव लामिछानेको समालोचनाको सोपान कृतिको मूल्याङ्कन ।
२. डा. कपिलदेव लामिछानेको जीवनी र व्यक्तित्वको अध्ययन ।
३. डा. कपिलदेव लामिछानेको साहित्यिक योगदानमा मूल्याङ्कन ।
४. नेपाली समालोचनाको क्षेत्रमा मोदनाथ प्रश्रित ।
५. प्रश्रितका महाकाव्यहरूको उच्च अध्ययन ।
६. नाट्यकारहरूमा मोदनाथ प्रश्रित ।
७. समालोचनात्मक क्षेत्रमा डा. कपिलदेव लामिछाने ।
८. डा. कपिलदेव लामिछानेको साहित्यिक योगदानका उच्च मूल्याङ्कन ।

सङ्क्षेपीकरण

१. त्रि.वि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
२. वि.स.	विक्रम संवत्
३. म.र.व. क्याम्पस	महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस
४. पृ.	पृष्ठ
५. गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
६. प्रा.	प्राध्यापक
७. डा.	डाक्टर
८. क्षे.नं.	क्षेत्र नम्बर